

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Rytířské řády na Blízkém východě v období křížových výprav

Jakub Čech

Bakalářská práce

2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jakub Čech**

Osobní číslo: **H16146**

Studijní program: **B6101 Filozofie**

Studijní obor: **Religionistika**

Název tématu: **Rytířské řády na Blízkém východě v období křížových výprav**

Zadávací katedra: **Katedra religionistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student se bude zabývat dobou křížových výprav a s ní spojeným zvláštním fenoménem rytířů-mnichů. Pojedná o dějinách třech rytířských řádů - templářů, německých rytířů a maltézkých rytířů - se zaměřením na jejich působení na Blízkém východě v 11.-13. století. Bude se zabývat spiritualitou, proklamovanými ideály i reálnou podobou působení těchto řádů ve Sváté zemi se zaměřením na otázku, zda rytířské řády opravdu plnily úkol chránit křesťanské poutníky na svatá místa. Stranou jeho zájmu nezůstane ani role těchto řádů v kontextu dobových křesťansko-muslimských vztahů a různé podoby vztahů mezi jejich příslušníky a muslimy.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BARBER, Malcolm: Noví rytíři. Praha: Argo, 2006.

BOGDAN, Henry: Řád německých rytířů. Praha: Garamond, 2009.

BUBEN, Milan: Suverénní řád maltézkých rytířů v historii a v současnosti. Praha: Public History, 1993.

CERRINI, Simonetta: Templářská revoluce. Praha: Argo, 2013.

GABRIELI, Francesco: Křížové výpravy očima arabských kronikářů. Praha: Argo, 2010.

HROCHOVÁ, Věra: Křížové výpravy ve světle soudobých kronik. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982

IBN MUNKIZ, Usáma: Kniha zkušeností arabského bojovníka s křižáky. Praha: Academia, 2009.

RUNCIMAN, Steven: A History of the Crusades. Vol. 2-3. London: Penguin Books, 1990.

ŠEDIVÝ, Jaroslav: Tajemství a hříchy templářského řádu. Praha: Volvox Globator, 2008.

WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: Řád johanitů ve středověku. Praha: Academia, 2008.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. Mgr. Vít Machálek, Ph.D.

Katedra religionistiky

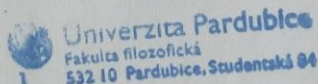
Datum zadání bakalářské práce:

30. března 2017

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. března 2018

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. Mgr. Martin Fárek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Prohlašuji:

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. června 2018

.....

Jakub Čech

Chtěl bych poděkovat doc. Vítu Machálkovi, Th.D. Dr. za odborné vedení mé práce, za veškeré připomínky a doporučení, které nemalou měrou přispěly ke zkvalitnění práce, a to jak po stránce obsahové, tak i formální.

Souhrn

Téma: Rytířské řády na Blízkém východě v období křížových výprav

V této bakalářské práci, nesoucí název Rytířské řády na Blízkém východě v období křížových výprav, se zabývám příčinami vzniku církevních rytířských řádů a jejich dopadem na průběh událostí 11. – 13. století na Blízkém východě. Práce se zpočátku snaží poukázat na události před vyhlášením křížových výprav, poté příčiny vyhlášení křížových výprav, jejichž součástí je i vznik církevních rytířských řádů. Na závěr se práce zabývá důsledky působení rytířských řádů na Blízkém východě, mezináboženským vztahem křesťanství a islámu a zda-li „splnily“ to, co bylo jejich opravdovým posláním.

Klíčová slova

rytířské řády, spiritualita, řehole, křesťanství, islám, Blízký východ, křížové výpravy

Summary

This thesis called Military Orders in the Middle East in the Age of the Crusades, deals with the causes of the creation of Military orders and their impact on process of the events of 11th-13th century in the Middle East. At the beginning this thesis is trying to reveal the events before the crusades, then the impact of declaring the crusades, including the creation of military orders. In conclusion, the thesis is dealing with the impact of military orders operating in the Middle East, the interreligious relations between Christianity and Islam and whether they „fullfilled“ what their true mission was.

Key words

Military orders, spirituality, rules, Christianity, Islam, Middle East, crusades

OBSAH

Úvod.....	9
1. Pojetí válek a násilí z pohledu křesťanství	12
1.1 Svatý Augustin	13
1.2 Spravedlivá válka	14
2. Situace před vyhlášením první křížové výpravy.....	16
2.1 Papež Urban II. a koncil v Clermonte.....	20
2.3 První křížová výprava 1096–1099.....	23
3. Vznik a vývoj církevních rytířských řádů.....	25
3.1 Počátky fenoménu mnich-rytíř	25
4. Chudí rytíři Krista a Šalamounova chrámu	27
4.1 Řehole řádu templářů a její počáteční přeměna	28
4.2 Konečná podoba řehole	30
4.3 Rukopisy Templu	31
5. Bratři německého řádu Panny Marie v Jeruzalémě	33
5.1 Počátky špitálu Panny Marie Němců v Jeruzalémě	34
5.2 Spojení špitálu svatého Jana a špitálu Panny Marie.....	35
5.3 Přeměna řeholních pravidel.....	35
5.4 Přeměna církevního řádu na řád vojenský	36
5.5 Účast německých rytířů při dobývání Jeruzaléma roku 1187	37
6. Suverénní řád Maltézských rytířů.....	39
6.1 První příslušníci řádu johanitů	39
6.2 Spiritualita Maltézských rytířů.....	41
6.3 Spory s Fulcherem, patriarchou Jeruzalémským a vymanění se z episkopátu.....	41
7. Křesťansko-muslimské vztahy na pozadí křížových výprav	43
Závěr	47
Bibliografie	50

Úvod

Ve své práci se zabývám církevními rytířskými řády a jejich vlivem na průběh křížových výprav v období 11. – 13. století. Cílem mé práce bude zmapovat spiritualitu třech církevních rytířských řádů (templáři, němečtí rytíři a Maltézští rytíři) a odkrýt motivy náboženských (křížových) válek. Stranou nezůstane popis mezináboženského vztahu mezi křesťanstvím a islámem a také budu sledovat proměnu tohoto vztahu od počátku křížových výprav až do období 13. století. Zajímá mě obecně předkládaný historický fakt pojednávající o vzniku církevních rytířských řádů a také co stálo právě za vznikem těchto řádů. Na základě toho si stanovím badatelskou otázku, při které se budu snažit dokázat nebo naopak vyvrátit, zda-li církevní rytířské řády plnily úlohu ochránců poutníků putujících do Svaté země, jenž považuji právě za jeden z možných obecně historických předkládaných faktů, nebo se jednalo o jiný záměr ze strany církve.

S ohledem na rozsah tématu křížových válek jsem zvolil období křížových válek v 11.–13. století na Blízkém východě. V úvodních kapitolách své práce se dostanu k tématu vzniku církevních rytířských řádů před první křížovou výpravou a s tím i spjatá otázka, kdo učinil právě ten první krok k vytvoření zmiňovaných řádů, které působily na Blízkém východě v období 11.-13. století. Mému zájmu neunikne myšlenka přeměň řádů z počátku ryze církevních na řády vojenské.

Posléze se budu zabývat řádem Německých rytířů, a co bylo příčinou vzniku tohoto řádu. Budu zjišťovat, zda-li je nějaká spojitost mezi vznikem řádu templářů a řádu Německých rytířů. Poté budu popisovat počátky proměn řehole, která spočívala v přeměně „bratří“ na válečníky a následnou působnost jak templářů, tak i Německých rytířů na blízkém východě v období 11.-13. století.

Poslední kapitola bude popisovat počátky vzniku řádu Maltézských rytířů, který plnil důležitou roli v období křížových výprav 11.-13. století. Vznik samotného řádu je velmi zajímavý, protože se pojil do značné míry s Normany, jejichž původ sahá až k samotným Vikingům ze Skandinávského poloostrova. Tento původ do určité míry ovlivnil fungování řádu, například právě na Blízkém východě. Součástí této kapitoly bude také popis spirituality johanitů (Maltézských rytířů), a také spory s jeruzalémským patriarchou Fulcherem a následným vymaněním se z episkopátu. Popis špitálnické činnosti tohoto řádu bude součástí nejen této kapitoly, protože všechny zmiňované řády zpočátku plnily špitálnickou činnost a postupem času se tato činnost proměnila i na činnost vojenskou.

Závěr bude věnován závěrečnému shrnutí skutečných důvodů a motivů, které byly spjaty s počátkem první křížové výpravy a s vytvořením jednotlivých církevně-vojenských řádů. Odpověď na badatelskou otázku, kterou si v úvodu stanovím, budu částečně odkrývat v obsahu jednotlivých kapitol a v závěru tedy podám ucelenou podobu odpovědi mé badatelské otázky.

Při psaní této práce převážně vycházím z publikací, které byly sepsány ve 20. a 21. století. Stranou ale nezůstanou publikace pramenné, a tedy kronika od Fulchera ze Chartress, nebo kronika psaná arabskými kronikáři, mezi které patřil například Ibn Munkíz, Ibn al-Athír a také Ibn al-Qalanásí. Za zmínku určitě stojí, že kronika od Fulchera ze Chartress byla přeložena do češtiny, což jsem považoval za velký přínos při psaní této práce.

Způsob, podle kterého jsem přepisoval arabská jména, byla transkripce od Luboše Kropáčka.

V práci se několikrát vyskytuje označení „pohani“, „Saraceni“ či „nevěřící“. V souvislosti s těmito termíny a s jejich významem a popisem vycházím z publikace *Středověká setkání s jinými* od Jany Valtrové. Středověcí cestovatelé používali termín „Saracén“, ale pravý původ tohoto termínu není zřejmý. Dle výkladu Jana Damašského je význam termínu „Saracén“ relativně zřejmější. Spojuje tento termín totiž z odvozeniny¹ „řeckého *Sarras kenoi*, což lze vyložit jako „ti, které vyhnala Sára

¹ Jana VALTROVÁ. *Středověká setkání s "jinými": modloslužebníci, židé, saraceni a heretici v misionářských zprávách o Asii*. s.99

s prázdnou.“.² O termínu „Saracén“ se opravdu dá hovořit jako o něčem významově nejasném. Historikové vedou debaty o pravém významu tohoto termínu, ale ve většině případů dochází k závěru, že je tam spojitost s muslimy, Muhammadem a Sárrou.³

Jako další označení pro stoupence Islámu byl termín *lex sarraceni*. V tomto případě se termín *lex* významově pojí s termínem „zákon“, který obdobně shledáváme u židovství a křesťanství (*lex iudei*, *lex Christi*). Misionáři také používali *lex Mahumeti*, tedy zákon Muhammadův, což by implicitně naznačoval původ vyznání, tedy od Muhammada.⁴

Termín „pohan“ používá Valtrová ve spojitosti se všemi nekřesťany, včetně muslimů a židů. Uvádí ale také příklady jiného významu „pohan“ – „paganus“. Například „paganus“ je dle původního latinského významu termín spojovaný s vesničany/venkovany, kteří žili mimo město.⁵

² Jana VALTROVÁ. *Středověká setkání s "jinými": modloslužebníci, židé, saracéni a heretici v misionářských zprávách o Asii*. s.99

³ Tamtéž s.99

⁴ Tamtéž s.102

⁵ Tamtéž s.111-112

1. Pojetí válek a násilí z pohledu křesťanství

V této kapitole budu popisovat křesťanství, které řadíme společně s judaismem a islámem do takzvané skupiny abrahámovských tradic. Účelem této kapitoly nebude srovnání mezi zmiňovanými náboženstvími, nýbrž popsat křesťanství a jeho postoj k násilí. Od 8. století se křesťanství dostávalo do kontaktu s muslimy, kteří se dostali až na Pyrenejský poloostrov, jih Francie a byla zde nutnost vyřešit otázku, jak ospravedlnit násilí a zabíjení, které není v souladu s Biblí a ani s Desaterem. Myšlenka násilí a zabíjení je považována nejen v Křesťanství za něco, co není v souladu s Biblí, ale v určitých momentech a situacích byla potřeba použít fyzickou sílu. Ochrana a obrana víry proti nevěřícím byla jedním z důvodů a možností, kdy křesťan použil fyzickou sílu ve jménu Křesťanství.

V Bibli, přesněji v Novém Zákoně, ale i v Koránu, lze nalézt prvky naznačující podstatu lásky: lásky k bližnímu svému, lásky k Bohu a lásku k nepříteli. V Matoušově evangeliu můžeme nalézt pasáže, kde píše právě o lásce k nepříteli:

„Slyšeli jste, že bylo řečeno: Milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřítele svého! Já však vám pravím: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují, abyste byli syny nebeského Otce, protože on dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé. Budete-li milovat ty, kdo milují vás, jaká vás čeká odměna? Což i celníci nečiní totéž? A jestliže zdravíte jenom své bratry, co činíte zvláštního? Což i pohané nečiní totéž? Buďte tedy dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec.“ (Mt. 5,43-48) ⁶

Samozřejmě tyto slova o nenásilí jsou chápána dvojím smyslem, a to buď jako činy, tedy že nebudeš zabíjet a nebudeš páchat zlo vůči nepříteli, nebo v podobě myšlenky u člověka, který ani na okamžik nepomyslí na násilí, zlo či odplatu. Problémem, avšak bylo to, že na tyto hlavní aspekty Ježíšova poselství se v průběhu dějin zapomnělo a zapříčinilo to vznik různých nepokojů, sporů, a dokonce i náboženských válek.

⁶ Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona: Podle ekumenického vydání z r. 1985*, s.15

Dále byla církev a státní moc spojena v jedno, tudíž nastala situace, kde bylo možné hovořit o možnostech vést „spravedlivou válku“, tedy válku, která bude vyhlášena na základě konsensu, při kterém se páchání zla, jenž není v harmonii s příkázáním „Nezabiješ“ a Ježíšovým poselstvím, jehož součástí je nepáchat zlo a násilí vůči nepříteli, stane ústředním motivem pro zisk něčeho vyššího, něčeho, co bude mít pro křesťanský svět nějaké opodstatnění.

1.1 Svatý Augustin

Svatý Augustin, narozen roku 354 v Tagaste v tehdejší Numidii do rodiny, kde jeho otec byl pohan a matka křesťanka. Křesťanská výchova z matčiny strany jej neminula, ale i přesto nebyl pokřtěn. V dospělosti se začal odvracet od křesťanské víry a začal mu být bližší Manicheismus. Manicheismus představoval náboženské učení, jehož principem bylo dualistické pojetí dobra a zla. Zároveň také odmítal jakoukoliv náboženskou autoritu ve věcech víry. Při svém pobytu v Římě a v Miláně v letech 383-384 Augustin poznal Ambrože⁷. Augustin skrze pravidelně návštěvy kázání, které vedl právě Ambrož, našel cestu opět k víře. V roce 391. na popud biskupa Valeria, který tou dobou pobýval ve městě Hippo společně s Augustinem, přiměl Augustina, aby se nechal vysvětit na kněze. V roce 395 byl vysvěcen na biskupa a v roce 396 Augustin převzal biskupský stolec v Hippo po Valeriovi. Augustin umírá v roce 430 při oblehání města Hippo Vandaly.⁸

Nicméně Augustin velmi často a s oblibou mluvil o Boží milosti, jenž může jak křesťana, tak i nekřesťanského člověka přimět dojít k správnému cíli. Toto tvrzení opírá i o vlastní zkušenost, kdy mu právě Boží milost pomohla vkročit na správnou cestu víry.

Na jeho učení o predestinaci v budoucnosti navázali protestanští vzdělanci jako byl Kalvín či Luther.

⁷ Ambrož (Ambrosius) se narodil r. 339 v Trevíru. Jeho otec byl velitelem císařské gardy pro Galii (Francie) a oba rodiče byli křesťané. [...] Ambrož se cele oddal svému novému úkolu a stal se největším vůdcem západního křesťanstva 4. století. Houževnatě a úspěšně se zasazoval o přijetí Nikajského vyznání víry. Ambrož se stavěl za církev pevně založenou na pravdě Kristova božství. Byl to nadaný a oblíbený kazatel. Viz. Tony LANE. *Dějiny křesťanského myšlení*, s. 41.

⁸ August FRANZEN. *Malé církevní dějiny*, s. 71

1.2 Spravedlivá válka

Jak již název napovídá, tak smyslem a cílem spravedlivé války, je spravedlnost. Augustinovým záměrem vytvořit termín spravedlivé války bylo, aby se se křesťané přestali stavět do opozice v souvislosti s válkami.

Myšlenka spravedlivé války je nicméně také provázána určitými zásadami. „*V Augustinově koncepci je však „spravedlnost“ přísně vázaná na takové sociální poměry, které církev podporuje, uznává, s nimiž se ztotožňuje a které zpětně poskytují podporu církvi a napomáhají rozšiřování vlivů křesťanství*“.⁹ Svatý Augustin tedy rozpracoval podmínky, které by měly být splněny, pokud chceme, aby válečný konflikt, který vedeme, měl smysl a charakter spravedlivé války.

„1.) musí existovat spravedlivý důvod k válce, jimž může být buď odstranění, odčinění způsobeného bezpráví, nebo odvrácení, zamezení hrozícího bezpráví.

2.) bezpráví, které válka způsobí, nemá převýšit bezpráví, které má válka odčinit nebo odvrátit.

3) válku musí schválit po příslušném uvážení příslušná autorita.

4) motivem rozhodnutí autority, která schválila válku, má být úsilí dosáhnout spravedlnosti.“¹⁰

Na základě těchto pravidel je nutné si uvědomit, že spravedlivá válka by měla války a konflikty ukončovat nebo napravovat, ne danou situaci zhoršovat. Výsledkem spravedlivé války by tedy měl být stav, při kterém nedošlo ještě ke zhoršení situace, než kdyby nebyla vůbec vedena.

Za velmi obdobné se dá považovat i termín „svatá válka“, o které teologové hovoří jako o válce spadající do „kategorie spravedlivých válek“ a nese v sobě křesťanskou ideologii. Svatou válku lze tedy chápat jako válku, „*kteřou vede církev nebo stát v zájmu církve a na obranu, případně v zájmu šíření víry*“.¹¹ Za svatou válku můžeme tedy také označit tažení, boj nebo konflikt, který je ustanoven, vyhlášen a posvěcena církví a zároveň s sebou přináší i příslib spravedlnosti ve jménu Ježíše Krista.

⁹ Bohumil HNÍZDO. *Válka, mír a křesťanství*, s. 31

¹⁰ Tamtéž s.32

¹¹ Bohumil HNÍZDO. *Válka, mír a křesťanství*, s. 34-35

Pod termín svatých válek můžeme zařadit i křížové výpravy. Smyslem křížových výprav byla hlavně myšlenka zabít nevěřící ve Svaté zemi a osvobodit Boží hrob od pohanů. Nicméně z historických pramenů je jasné, že převážná část těchto záminek pro vyhlášení křížových výprav, byla až druhotná. Jednalo se spíše o výpravy se záminkou nabytí bohatství, majetku a podrobení si cizího území a stát se majetným na dobitém území.

2. Situace před vyhlášením první křížové výpravy

Historikové již delší dobu vedou debaty a diskuze o tom, co bylo opravdovým důvodem vyhlášení první křížové výpravy. Někteří zastávají názor, že byla vyhlášena na základě drtivé porážky Byzantinců a ztráty vojenských držav u Mantzikertu v roce 1071, která otevřela možnost tureckým kmenům převzít větší část území Anatólie. „*Sled událostí začínající byzantským znovudobytím Anatólie a severní Sýrie v 10. století, to jest dobytím oblastí, které byly v podstatě islámské již po 300 let*“. ¹² Někteří se shodují, že první křížová výprava „byla zaviněna vzednutím islámu a dobytím Palestiny – křesťanské Svaté země – v 7. století n. l.“ ¹³.

Počátky prvotního kontaktu Evropanů s muslimy se dají datovat od 8. století.

„*Roku 711 se muslimská vojska pod vedením Táríka ibn Zijáda vylodila na jihu Iberského poloostrova. Ostroh nad úžinou, kde poprvé vstoupila noha muslima na evropskou půdu, byl nazván Džabal Tárík (Táríkova hora). [...] jeden z prvních důkazů arabsko-islámského vlivu na středověkou civilizaci.*“¹⁴ „*Džabal Táriq, tj. Gibraltar*“¹⁵

Vznik Islámu, který datujeme od 7. století, prosperoval v období Muhammadova výstupu a následně i po jeho smrti. Právě po smrti Muhammada muslimové zažívají období, které lze spojovat se slovem „úspěch“. „*V letech 633-640 Arabové dobyli Palestinu a Sýrii, v letech 639-642 Egypt.*“¹⁶ Muslimové se usadili na Pyrenejském poloostrově, kde se dle slov Luboše Kropáčka jednalo o politické pohyby vně tehdejší společnosti, spíše než o nějaké násilné vtrhnutí do země. Ve Španělsku probíhaly spory mezi ariány a pravověrnými. Jelikož muslimové neuznávali božství Ježíše Krista, jenž je právě typické pro ariánství, tak místní ariáni se připojili k muslimům na základě ideologické podobnosti ¹⁷, a tudíž, jak jsem již zmínil, nedošlo k násilnému vniknutí do země.

„*V letech 717-718 muslimové překročili Pyreneje a na delší dobu si zřídili základnu v jihofrancouzském Narbonne.*“¹⁸

¹² David NICOLLE. *První křížová výprava 1096-99: dobytí Svaté země*, s.9

¹³ Tamtéž s.9

¹⁴ Miloš MENDEL a Zdeněk MÜLLER. *Svět Arabů*, s.55-56

¹⁵ Luboš KROPÁČEK. *Islám a západ*, s.19

¹⁶ Tamtéž s. 19

¹⁷ Tamtéž s. 23

¹⁸ Luboš KROPÁČEK. *Islám a západ*, s.19

Zpočátku Evropu muslimské výboje na Pyrenejský poloostrov nijak obzvlášť nezajímaly. Teprve až se Arabové rozhodli expandovat do severnějších oblastí Pyrenejského poloostrova, tak tento impuls začal vyvolávat obavy v Evropanech. Muslimové se začali přibližovat k oblastem jižní Francie a středozemního moře. „Až roku 732 se jim mezi městy Tours a Poitiers postavil francký majordomus Karel Martell a muslimský výboj zastavil.“¹⁹ Samotné zastavení muslimských výbojů znamenalo částečné „zklidnění“ napětí mezi křesťany a muslimy, a to i za situace, kdy muslimové ještě aktivně napadali Galii. Během období „klidu“ docházelo například k obchodování s exotickým kořením, otroky a také se zbožím, které představovalo něco nového pro Evropu a evropské kupce. Jedním z možných předpokladů, které měly za důsledek křesťanskou toleranci vůči muslimům na dobytém křesťanském území, která vedla ke zkliďnění napětí, považuje Richard Fletcher ve své publikaci *Kříž a půlměsíc* nařízení islámských předáků, aby udržovali vzorné a dobré vztahy s křesťany. Dalšími důvody byly například několásobně převyšující počet obyvatel vůči dobyvatelům, či například křesťanské správní dovednosti, kterými dobyté křesťanské obyvatelstvo disponovalo.²⁰ Toto období historikové, jako například Christopher Tyermann, nazývá „nadregionální pocit vzájemné spřízněnosti“²¹ Otázkou dle Tyermanna ale zůstává, zda-li tato „vzájemná spřízněnost“ byla přítomná i na Blízkém Východě, či pouze v Evropě. I přesto ale uvádí argumenty stvrzující například náboženskou toleranci, která je bezesporu úzce spojena právě se vzájemnou spřízněností.

„Křesťanům a Židům, tedy „lidu knihy“, žijícím v muslimských zemích v takzvaném „domě“ islámu (*dār al-islām*), byla náboženská tolerance zaručena v raných islámských textech.“²²

¹⁹ Miloš MENDEL a Zdeněk MÜLLER. *Svět Arabů*, s.56

²⁰ R. A. FLETCHER. *Kříž a půlměsíc: křesťanství a islám od Muhammada po reformaci*. s.24

²¹ Christopher TYERMAN. *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s.58

²² Tamtéž s.59

Mezi rané islámské texty Tyermann uvádí Korán, přesněji súru 109:

„*Rci: „Nevěřící! Já nebudu uctívat to, co vy uctíváte, A vy nejste ctitelé toho, co já uctívám, A já nejsem ctitelem toho, co vy jste uctívali, A vy neuctíváte to, co já uctívám. Vy máte své náboženství a já své náboženství mám.“* Korán (109:1-6)²³

Obrovským milníkem v dějinách 11. století je rozkol východní a západní církve, zvaný Velké schizma. Od roku 1054 tedy hovoříme o nejednotnosti křesťanské církve, například v otázkách západní a východní liturgie či v otázce papežského primátu v Římě. Za nutné považuji zmínit, že Velké schizma dle slov historika Hanse Eberharda Mayera neznamenaloz přetrhání veškerých vazeb mezi východem a západem. Naopak panovala snaha o znovu dosažení církevní a papežské jednoty, která trvala téměř celý středověk.²⁴ „*V Římě si byli dobře vědomi, že schizma nezbavuje Západ zodpovědnosti za křesťanské bratry na Východě.*“²⁵ Byzantská říše byla vystavována nespočtu útoků ke konci 11. století. Roku 1071 byla u Mantzikertu a Anatólie rozprášena veškerá vojenská přítomnost Byzantinců Seldžuckými Turky²⁶ a v témže roce bylo zničeno město Bari Normany pod vedením Roberta Guiscarda (1015-1085), což bylo považováno za důležitý a také opěrný bod pro Byzanc. Zničením Byzantského vojska a držav u Mantzikertu si Seldžukové otevřeli pomyslnou bránu do Malé Asie, „*kde až dosud žilo převážně řecké, kurdské a arménské obyvatelstvo.*“²⁷

Alexios Komnenos²⁸ se stává byzantským císařem, který je považován za velmi schopného panovníka. „*Alexiovi Komnenovi se s pomocí Benátek podařilo Normany vyhnat ...*“²⁹ Samotné Benátky a přilehlá italská města představovaly pro Guiscarda velkou konkurenci a toho využil schopný Alexios a „*podnítil spiknutí proti vládnoucí rodině.*“³⁰ Vzájemná spolupráce mezi Byzantinci a Benáťany spočívala například

²³ Korán. *Přel. Ivan Hrbek*, s.160

²⁴ Hans Eberhard MAYER. *Dějiny křížových výprav*, s.22

²⁵ Tamtéž s.22

²⁶ Tímto názvem byl označován rod či klan části turecké populace zvané Oghuzové či Ghuzzové. Viz. David NICOLLE. *První křížová výprava 1096-99: dobytí Svaté země*, s.9

²⁷ Jan BAUER, Zdeněk VOLNÝ. ed. *Toulky minulostí světa*. s.114

²⁸ Byzantský císař Alexios Komnenos (1081-1118), jeden z prvních vládařů dynastie Komnenovců, se díky svému diplomatickému nadání a vladařským i vojevůdcovským schopnostem stal jedním z nejproslulejších byzantských panovníků. Viz. Jan BAUER, Zdeněk VOLNÝ, ed. *Toulky minulostí světa*. s.16

²⁹ Hans Eberhard MAYER. *Dějiny křížových výprav*, s.15

³⁰ Jan BAUER, Zdeněk VOLNÝ. ed. *Toulky minulostí světa*. s.16

v zapůjčování lodí bez jakéhokoliv poplatku a na oplátku Byzantská říše udělila obchodní privilegia v podobě volného obchodování na území Byzantské říše.³¹

Situace na islámské straně se ale také nevyvíjela nijak dobře. Tehdejší islámský svět byl značně poznamenán vpády a vzájemnými útoky tureckých kmenů a Seldžuků, kteří se nepovažovali za příslušníky Islámu a zastávali spíše svoje tradice a zvyky.

„Mezitím došlo v sousedních islámských oblastech k dramatickým změnám v souvislosti s příchodem Seldžuků. Jejich tradice vládnutí a práva byla založena spíše na dělbě moci uvnitř rodiny než na vládě jednotlivce – nestaršího z rodu.“³²

Tyto tradice, zvyky a práva existovaly již v předislámské Arábii, kde celá tehdejší společnost byla tvořena rody a klany. Uvnitř těchto rodů či klanů vládl *Sajjid*, tedy nejvyšší představený z beduinů. Společenské zvyky a tradice se tradovali na základě pokrevní linie a tento faktor dost ovlivňoval i například působení proroka Mohammeda, který se snažil sjednotit veškeré obyvatelstvo předislámské Arábie pod jedno monoteistické náboženství a skrze pevné pokrevní vazby tehdejších rodů či klanů se mu to mnohdy ani nepodařilo.

Jednalo se tedy o střet Seldžuckých Turků – sunnitů, kteří představovali ortodoxii, a na druhé straně byli Fátimovců, kteří představovali šíitský směr Islámu. Seldžukové dobyli roku 1078 Jeruzalém a nebyli ani v nejmenším vstřícní vůči křesťanským poutníkům, kteří putovali do Svaté země. Až příchod sultána Malikšháha (1073-1092) symbolizoval návrat k řádu v oblastech zmítané válkami a chaosem.³³

Byzantský císař Alexios Komnenos poslal roku 1090 poselství papeži Urbanu II., týkající se zlepšení vztahu mezi západní a východní církví po Velkém schizmatu. Toto poselství také dle výpovědí některých historiků znamenalo implicitní prosbu s ohledem na neschopnost obsadit ztracená území, která padla do rukou Seldžuků. Alexios posléze v témže roce posílá další své zástupce s prosbou o vojenskou pomoc skrze nedostatek vojáků, o které Byzantská říše přišla při bránění strategických a vojenských míst u Mantzikertu a Anatólie roku 1071. Vyzývá také k odplatě a žádá vojenskou spolupráci proti nevěřícím.³⁴

³¹ Jan BAUER, Zdeněk VOLNÝ. ed. *Toulky minulostí světa*. s.16

³² David NICOLLE. *První křížová výprava 1096-99: dobytí Svaté země*, s.9

³³ Hans Eberhard MAYER. *Dějiny křížových výprav*, s.18

³⁴ Věra HROCHOVÁ a Miroslav HROCH. *Křížáci ve Svaté zemi*, s.12-13

„V roce 1094 došel byzantský císař Alexios I. k závěru, že byzantská říše není schopna získat zpět ztracená území v Anatolii ani vlastní vojenskou mocí ani diplomatickým úsilím. Proto se rozhodl požádat západoevropské křesťanské země o podporu. Učinil tak v následujícím roce a tento jeho krok můžeme považovat za okamžik zrodu první křížové výpravy“.³⁵

Za počátek křížových výprav tedy lze považovat projev papeže Urbana II na koncilu v Clermonte ze dne 27. listopadu 1095, který hlásal pomoc východním křesťanům, na základě prosby byzantského císaře Alexiose, žádajícího o vojenskou podporu a pomoc proti Seldžuckým výbojům.

2.1 Papež Urban II. a koncil v Clermonte

Papež Urban II. byl výborným a nadaným řečníkem, který uměl na svou stranu strhnout nejednoho věřícího. 18. listopadu 1095 bylo zahájeno jednání v Clermonte, kterého se účastnilo hned několik, převážně francouzských biskupů. Průběh jednání ani v nejmenším nenaznačoval počátek nějakých „náboženských válek“. Obsahem tohoto jednání byly například problémy církve „jež se týkaly francouzského duchovenstva, věnoval se také otázkám církevní reformy...“³⁶ Závěrečný den koncilu připadal na 27. listopadu 1095.

„Na tento den byl plánován důležitý proslov papeže, jenž musel být kvůli početnému zástupu tisících se duchovních a laiků přeložen na volné prostranství mimo město.“³⁷

Urban II. přichází na tu dobu s neobvyklým formátem proslovu. Tou novinkou bylo, že jeho řeč byla „primárně“ namířena na laiky a na běžné lidi z nižších tříd, posléze na kněží, duchovní a urozené šlechtice. „Žádal bohaté a chudé, aby odložili své spory a zamířili na východ“³⁸. Na závěr své řeči pronesl větu: „je to boží vůle!“, která se usadila v myšlenkách všech přítomných a mnohých dalších.

Výše zmiňovaný dovětek k Urbanově řeči na koncilu v Clermontu „je to boží vůle!“ oslovila tedy nespočet věřících a lidí, ochotných bojovat ve jménu Boha. Někteří

³⁵ David NICOLLE. *První křížová výprava 1096-99: dobytí Svaté země*, s.7

³⁶ Hans Eberhard MAYER. *Dějiny křížových výprav*, s.22

³⁷ Tamtéž s.22

³⁸ Peter PARTNER. *Bůh válek: svaté války mezi křesťanstvím a islámem* s.101

historikové dokonce píší o určitém fanatismu, který panoval na základě Urbanové iniciativy.

*„Urban v Clermontu slíbil, že kdokoli půjde do Jeruzaléma z čistě náboženských důvodů, nikoli pro čest nebo peníze, ale pro osvobození boží církve, měl by za celou svou pouť získat odpuštění hříchů a měl by být osvobozen od dalších trestů“.*³⁹

*„Papež Urban, ať už vědomě nebo ne, svými úlevami vynalezl sociální mašinerii s obrovskou silou“.*⁴⁰

*„Napříč staletími znělo vyprávění o tom, jak se desítky tisíc lidí dobrovolně kvůli osvobození Jeruzaléma, místa nepředstavitelně fyzicky vzdáleného, a přece všudypřítomného svou bezprostřední přitažlivostí, vzdaly svého zázemí a svých kořenů.“*⁴¹

*„Protož pokornou prosbou vás nabádám, ne já, ale Pán, rozlašujte to všude, jakožto hlasatelé Kristovi, a nabádejte všech, kteréhokoliv stavu, rytířův i pěších, bohatých i chudých, aby včas hleděli přispěti křesťanům k vypuzení tohoto plemene mrzkého z krajin našich bratří. Přítomným ohlašuji, nepřítomným vzkazuji, Kristus pak velí.“*⁴²

Těmito slovy se snažil Papež Urban II. strhnout věřící k boji a k myšlence navrácení Božího hrobu zpět do rukou křesťanů. Je ale nanejvýš sporné, co přesně zaznělo na koncilu v Clermonte roku 1095. Za velmi důležité je třeba zmínit právě ten fakt, že řada historiků se nedokáže shodnout na přesném znění papežova projevu. Dochovaly se čtyři podoby/verze Urbanova projevu v Clermonte, které s sebou přinášejí řadu otázek týkající se autenticity papežových slov. S touto problematikou je úzce spojená i následná rekonstrukce, tedy doslovná podoba jeho proslovu.

Německý historik Hans Eberhart Mayer se snaží ve své knize nesoucí název *Dějiny křížových výprav* nastínit hlavní myšlenky Urbanova projevu. Poukazuje na „*tíseň východních křesťanských církví*“⁴³ jenž je spojená s útoky Seldžuků na posvátná místa křesťanů. Tyto posvátná místa byla znesvěcena nebo zničena pohany.

*„Papež mluvil o situaci východní církve a o útlaku ze strany muslimských nevěřících. Řekl, že kostely a svatá místa jsou znesvěceny a zneuctěny a že Antiochie padla do rukou nevěřících ...“.*⁴⁴

³⁹ Peter PARTNER. *Bůh válek: svaté války mezi křesťanstvím a islámem* s.102

⁴⁰ Tamtéž s.102

⁴¹ Christopher TYERMAN. *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s.64

⁴² Fulcher ze CHARTRES. *Fulchera Chartresského Historie Jeruzalémská*, s.14

⁴³ Hans Eberhard MAYER. *Dějiny křížových výprav*, s.22

⁴⁴ Peter PARTNER. *Bůh válek: svaté války mezi křesťanstvím a islámem* s.101

První výpravy na „vypuzení“ Seldžuků z posvátných míst měl na starost Petr Poustevník (známý též jako Petr z Amiensu⁴⁵). Jeho neorganizované výpravy, které se později nazývaly „lidové křížové výpravy“, byly postupně zničeny skrze jejich neorganizovanou strukturu a nejednotné vedení.

Citelná proměna nastala v momentě, kdy se vedení vojsk ujala knížata a významní šlechtici, kteří pocházeli například z Lotrinska, Normandie či Boulogne. „S finanční a vojenskou podporou byzantského císaře se toto výkonné, ale nesourodé vojsko proboujalo Anatolií a v říjnu 1097 vtrhlo do severní Sýrie.“^{46 47} I přes velký strach a nedostatek materiálních zásob se podařilo dobýt Antiochii a pozabíjet velkou část syrských vojsk.

Většina výpovědí z té doby pocházela například od vojáků a vojenských oddílů, kteří popisovali dění po koncilu v Clermonte. Popisují, jak „od jara do podzimu 1096 řada vojsk opouštěla západní Evropu v bouřlivé reakci lidu na inspirující a originální kázání Urbana II. a jeho zmocněnců.“⁴⁸

Interpretace Urbanova projevu na Clermontském koncilu od Fulchera z Chartres je jednou z mnoha možných historických interpretací. Fulcher s největší pravděpodobností nabývá dojmu, že Urbanova řeč by měla být chápána jako součást povinností každého křesťana nebo také jako šance, jak býti lepším křesťanem.

„Všem pak, kteří se tam vydají, jestliže by na pochodu nebo za plavby po moři nebo v boji s pohany smrti byli přikvačeni a život dokonali, dostane se odpuštění hříchův. To předpovídám těm, kteří půjdou, obdařen jsa mocí tou od Boha. O, jaká hanba, kdyby národ tak opovržený, tak zvrhlý a zlým duchům otročící, zdolal takto národ zušlechtěný věrou všemohoucího Boha a jménem Kristovým se stkvějící! O, jaké výčitky utržili byste od samého Pána, kdybyste nepomohli těm, kteříž za vyznavače Kristovy se počítají jako vy.“⁴⁹

⁴⁵ Jan BAUER, Zdeněk VOLNÝ, ed. *Toulky minulostí světa*. s.111

⁴⁶ Christopher TYERMAN. *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s.64

⁴⁷ Tamtéž s.64

⁴⁸ Tamtéž s.64

⁴⁹ Fulcher ze CHARTRES. *Fulchera Chartresského Historie Jeruzalémská*, s.14

Dalo by se tedy říct, že Urban II. stojí u vzniku myšlenky založení řádů, které by bojovali proti nevěřícím na Blízkém východě. Přišel jako první s výzvou vyslání jednotek na ochranu věřících putujících do Svaté země a zároveň aby sloužili k potlačení přítomnosti nevěřících ve Svaté zemi.

Termín „křížová výprava“ se prakticky nepoužíval až do třetí křížové výpravy. Panují debaty o tom, že právě Urban II. započal myšlenku výprav, kde byl ústředním motivem kříž a následná spása. „*Papež v Clermonte řekl, symbolem odevzdání se Spasiteli bude pro křesťany účastníci se výpravy na východ nošení jeho kříže na šatech*“. ⁵⁰

2.3 První křížová výprava 1096–1099

První křížová výprava připomínala chaos z důvodu nejednotného a neuceleného vedení. Převážná část tehdejší „armády“ byla tvořena měšťany, laiky a prostými občany. Tito lidé z větší části nikdy nezažili boj, na tož někoho zabít. Počátky výpravy se tedy nesly v duchu neuspořádanosti a očekávání, jak to vše dopadne. Ani papež Urban II. nebyl spokojen s armádou, která měla jít dobýt Boží hrob v Jeruzalémě od nevěřících pohanů. Proto začal oslovovat ušlechtilé pány a šlechtice, kteří měli zkušenosti z bojů a dokázali by organizovat a vést bojovníky do Jeruzaléma. Urban II. měl ale také postranní úmysly s těmito zámožnými, ušlechtilými pány. Jeho záměrem bylo je požádat o finanční pomoc, aby mu pomohli spolufinancovat křížovou výpravu.

„*První křížová výprava neměla vrchní velení, stejně jako síly jejich islámských protivníků. Pouze byzantská říše disponovala armádou pod jednotným císařským vedením*“. ⁵¹

August Franzen ve své knize *Malé církevní dějiny* popisuje, že se jednalo „o neorganizované a nedomyšlené tažení selských zástupů“. ⁵² Velký počet náčelníků, kteří se chtěli chytit příležitosti a vést vojsko do Jeruzaléma, bylo také považováno za jeden z prvků chaosu a nejednotnosti.

⁵⁰ Peter PARTNER, *Bůh válek: svaté války mezi křesťanstvím a islámem* s.102

⁵¹ Tamtéž s.102

⁵² August FRANZEN. *Malé církevní dějiny*, s.145

První výpravu do Jeruzaléma s největší pravděpodobností vedl Raimund z Toulouse, Gottfried z Bouillonu společně se svými bratry Balduinem a Eustachem. I přesto, že se opravdu podařilo roku 1099 dobýt Jeruzalém, tak křesťané utrpěli obrovské ztráty. Také tam docházelo ke zbytečným masakrům, při kterých byly zabíjeny ženy a děti. Otázkou tedy opravdu zůstává, zda-li se jednalo skutečně o výpravu s úmyslem osvobození Jeruzaléma od nevěřících, nebo o výpravu s úmyslem zabít vše, co jim přišlo do cesty.

„Z hlediska evangelia je zajisté nelze omluvit. K takovým násilnostem, pramenícím z lidské mravní bídy, docházelo při křížáckých výpravách k jejich těžké hanbě neustále i později. Kdo však může posoudit, co se odehrálo v těchto drsných a duchovně téměř nevzdělaných válečnicích, když se v nich náboženské zanícení mísilo s neúprosným bojem na život a na smrt?“⁵³

Frankové obléhali Jeruzalém po 40 dní, při kterých docházelo k četným útokům. Převážně se jednalo o snahu dostat se za hradby Jeruzaléma pomocí obléhacích věží. Ale ty muslimové spálili a vojáky pobili. 15. července 1099 bylo nakonec ale město dobyto.⁵⁴

Do města se dostali Frankové severní stranou a pobili vše, co jim přišlo do cesty. „Světlou výjimkou“ tohoto masakru byly četné záznamy o tom, že ne všichni muslimové byli zabiti. Spousta žen a dětí se schovala do přilehlých mešit a Frankové jim slíbili, že mohou volně odejít z města, aniž by byl někdo zabít. Opačný scénář se ale odehrál na Chrámové hoře⁵⁵, v mešitě Al-Aqsá, kde Frankové pozabíjeli přes 70 000 osob, včetně imámů, muslimských vzdělanců a také asketů, kteří se vzdali svého majetku a přišli do Jeruzaléma vést asketický život.⁵⁶

Steven Runciman, autor publikace *History of the Crusades* píše, že tato křížová válka nebyla ničím jiným než aktem netolerance ve jménu Boha, což považuje za hřích proti Duchu svatému.⁵⁷

⁵³ August FRANZEN. *Malé církevní dějiny*, s.145

⁵⁴ Francesco GABRIELI. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, s.38

⁵⁵ „Jedná se o skálu, z níž podle muslimské víry Mohammed vystoupil do nebe. Na ní se tyčí takzvaná Omarova mešita, nejvýznamnější islámská památka v Jeruzalémě. Blízko ní se nachází jiná mešita, tzv. „vnější“ (al-Masdzid al-Aqsá)“. Viz. Francesco GABRIELI. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, s.301

⁵⁶ Francesco GABRIELI. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, s.38-39

⁵⁷ Steven RUNCIMAN. *A history of the Crusades*, s.480 (vlastní překlad)

3. Vznik a vývoj církevních rytířských řádů

Roku 1099 došlo k dobytí Jeruzaléma Godefroyem z Bouillonu, který ale v relativně krátkém věku umírá a svoje místo Jeruzalémského krále přenechává svému bratrovi Balduinu I. On, a i jeho nástupce Balduin II. byli považováni za schopné vladaře, kteří měli město dobře vojensky zabezpečeno. Nicméně cestu do Svaté země stále znepríjemňovali Saracéni, kteří se schovávali ve skalnatých soutěskách a vyčkávali na příchod poutníků, které pak okradli, či zabili. Pod záminkou ochrany poutníků putujících do Svaté země začaly tedy vznikat rytířské řády.⁵⁸ Původním posláním nově vznikajících rytířských řádů, jakými byly templáři, němečtí rytíři a Maltézští rytíři byly standartní řeholní sliby „*chudoby, čistoty a poslušnosti*“.⁵⁹ Mezi další posláním, která úzce souvisela se vznikem a vývojem církevních rytířských řádů byl závazek „*sloužit vyčerpaným a nemocným poutníkům a chránit posvátná místa proti nevěřícím*“.⁶⁰

3.1 Počátky fenoménu mnich-rytíř

Církev se na základě iniciativy křížových výprav částečně pozměnila. Tato změna se týkala přímo příslušníků dané církve – mnichů. Začalo se ustupovat od původních ustanovení církevních řeholí. „*Požadavek materiální chudoby a odříkání se brzy odvrhla*“.⁶¹

Nově vznikající vojenské mnišské řády, podpořilo názorové sjednocení týkající se znovu dobytí Jeruzaléma. Zároveň tomu také přidalo na efektivitě založení kartuziánů a cisterciáků. Tyto řády vznikaly na základě velké klášterní reformy⁶², jejichž ústřední myšlenkou byla duchovní obnova, která spočívala v znovu dodržování klášterních pravidel a odpoutání církve světské moci. „*Napětí, které tak vznikalo,*

⁵⁸ Věra HROCHOVÁ a Miroslav HROCH. *Křižáci ve Svaté zemi*, s.95

⁵⁹ August FRANZEN. *Malé církevní dějiny*, s.147

⁶⁰ Tamtéž s.147

⁶¹ Jaroslav ŠEDIVÝ. *Tajemství a hříchy rytířů templářského řádu* s.29

⁶² Klášterní reforma, někdy také gregoriánská nebo řehořovská reforma, je chápána jako osvobození církve od zásahů světské moci. Řehořovská reforma nese název podle Řehoře VII., který bojoval proti způsobu, jak knížata a šlechtici zakládali opatství a biskupství. Viz. August FRANZEN, *Malé církevní dějiny*, s.133

podporovalo hledání nového směru a bylo jedním z hlavních důvodů tehdejší velké klášterní reformy, jež mezi jiným vedla ke vzniku nových řádů...“.⁶³

Iniciace papežského státu na vytvoření bojových mnišských řádů, byla vedena několika způsoby. Jedním, ne-li nejvíce používaným způsobem bylo *“puzení lidí na to, co považovali za své vyšší cíle“*.⁶⁴ Papež Řehoř VII. začal hovořit o „Kristových vojácích“, *„...kteří budou bojovat za věc církve, a už nepoužíval rčení popisující bitvu mnichů proti silám zla, jak tomu bylo v minulosti, ale vztáhl to na laické válečníky...“*⁶⁵

Dále se začal používat termín „svaté násilí“⁶⁶, což vyvolávalo u běžných lidí, tak i u mnichů, možnost bojovat a užívat fyzickou sílu ve jménu křesťanství. Hlavní a ústřední myšlenkou „svatého násilí“ byla možnost spásy, které by dosáhli v boji. *„Křižáci se opravdu domnívali, že odpustky, které jim zajišťovalo papežství, znamenají přímou propustku do nebe pro ty, kteří byli zabiti v boji...“*.⁶⁷ Malcolm Barber, autor knihy *Noví rytíři*, v závěru uvádí, že *„...tyto okolnosti pomáhají pochopit to, co se na první pohled jeví jako anomální; rozvoj bojujícího řádu mnichů reprezentujícího údajně pacifistické náboženství“*.⁶⁸

⁶³ Malcolm BARBER. *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s.54

⁶⁴ Malcolm BARBER. *Noví rytíři: dějiny templářského řádu* s.55

⁶⁵ Tamtéž s.55

⁶⁶ Viz kap. 1.2.

⁶⁷ Malcolm BARBER. *Noví rytíři: dějiny templářského řádu* s.55

⁶⁸ Tamtéž s.56

4. Chudí rytíři Krista a Šalamounova chrámu

Řád templářů

„Řád Templářů založilo osm francouzských rytířů asi r. 1118 u chrámu (templu) Šalamounova, odtud „templáři“. Typickým oděvem byl bílý plášť s červeným křížem. Roku 1311/12 padl za oběť intrikám francouzského krále Filipa Sličného a na koncilu ve Vienne zrušen. Poslední velmistr templářů, Jakub z Molay, byl za nařknutí z kacířství roku 1314 upálen.“⁶⁹

Jedním z hlavních důvodů založení řádu templářů byla ochrana poutníků do svaté země a střežit posvátná místa spojená s osobou Ježíše Krista. Dále bojovali proti nevěřícím a měli na starost poskytování duchovní činnosti a charitu.⁷⁰ Oficiální název je Chudí rytíři Krista a Šalamounova chrámu, protože nově založený řád si zvolil za sídlo mešitu Al-Aksá na Chrámové hoře. Postupem let si řád získal jméno, reputaci a za svoji činnost velmi často dostávali milodary, ať už finanční, či materiální (domy, městské části, koně...), „...jak na Východě, tak i na Západě a napříč křesťanským světem...“.⁷¹

Na základě četby několika publikací pojednávajících o vzniku řádu templářů (Chudí rytíři Krista a Šalamounova chrámu) je zřejmé, že hlavním důvodem vytvoření (dříve) jednotky, (později) řádu, byla ochrana poutníků putujících do svaté země. Nešlo přímo o vytvoření jednotky ochraňující oblasti v okolí Jeruzaléma; šlo opravdu pouze o ochranu poutníků.

Hugo z Payns, který je považován za zakladatele řádu templářů, si vyslechl řadu kritik, které se týkaly *narušení tehdejší společnosti*⁷², a dokonce se mu dostalo i kritiky, která hlásala, že se jedná o ‚novou obludu‘. Toto nařknutí vyšlo z úst Izáka z Étoile.⁷³

⁶⁹ August FRANZEN. *Malé církevní dějiny*, s.147

⁷⁰ Milan BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. s.55

⁷¹ Jaroslav ŠEDIVÝ. *Tajemství a hříchy rytířů templářského řádu*, s.15

⁷² Simonetta CERRINI. *Templářská revoluce: ztracený příběh z 12. století*, s.19

⁷³ Izák z Étoile, někdy také Izák z Hvězdy (1100-1170) byl mnich, filosof, teolog a člen Cisterciánského řádu.

Na druhou stranu, Hugo z Payns se dočkal i chvály, například od svatého Bernarda z Clairvaux⁷⁴, „...který věnoval spis *De laude novae militiae* (Chvála nového rytířstva), kde spěchal upřesnit, že zmíněná novost vychází z tradice.“⁷⁵ Zajímavostí je, že Bernard v úvodu tohoto spisu uvádí, že Hugo z Payens ho nejméně třikrát požádal, aby tento spis napsal. Bernard napsání zmíněného spisu odkládal z důvodu osobního nepřesvědčení, že by dokázal něco takového napsat. Panují debaty o tom, zda-li je tento spis snůškou řečnických obrátů napsaných pod nátlakem Huga z Payens, či nikoliv. Tak či onak „bratři považovali [...] tyto rukopisy za vodítko pro své poslání...“⁷⁶

V souvislosti s touto kritikou vztaženou na rytířský řád, propojující „vojenskost“ s náboženstvím, tak až v první polovině 12. století se dočkal řád templářů až opravdového uznání. Do té doby se nad řádem spíše stahovala mračna kritiky a nesouhlasu. Malcolm Barber uvádí příklad nesouhlasu – „*Asi v roce 1145 Jindřich, arciděkan v Huntingdonu, popisoval Jindřicha z Blois⁷⁷, biskupa ve Winchestru, jako ‚jistého nového netvora sestávajícího z čistoty a zkaženosti, a sice mnicha a rytíře‘*“⁷⁸

4.1 Řehole řádu templářů a její počáteční přeměna

V knize *Noví rytíři* autor Malcolm Barber popisuje, že svatý Bernard z Clairvaux zpočátku sdílel odpor a nesouhlas s účastí mnichů na křížových výpravách. Poté ale svůj postoj změnil a velmi podobný narativ proměny Bernardova názoru s účastí mnichů na křížových výpravách shledávám u Christophera Tyermana v jeho publikaci *Svaté války: dějiny křížových výprav*, který popisuje Bernardův souhlas v souvislosti s „s novou definicí křesťanské bojovnosti.“⁷⁹

⁷⁴ Svatý Bernard z Clairvaux (1091-1153) byl teolog, myslitel, mystik, filosof a člen cisterciáckého řádu. Narodil se roku 1091 a zemřel 1153. Svatý Bernard z Clairvaux patřil k předním představitelům a hlasatelům myšlenky účasti mnichů na křížových výpravách na ochranu poutníků putující do Svaté země a zároveň k ochraně Božího hrobu před pohany.

⁷⁵ Simonetta CERRINI. *Templářská revoluce: ztracený příběh z 12. století*, s.19

⁷⁶ Malcolm BARBER. *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s.59

⁷⁷ Jindřich z Blois (1101-1171) byl biskupem opatství ve Winchestru, synem anglického krále Štěpána II. z Blois

⁷⁸ Malcolm BARBER. *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*, s.57

⁷⁹ Christopher TYERMAN. *Svaté války: dějiny křížových výprav*, s.35-36

Historikové, jako například Peter Partner nebo Steven Runciman se také přiklání ke stanovisku, že svatý Bernard z Clairvaux podporoval účast templářů na výpravách. Usuzuji ale, že Peter Partner nebo Steven Runciman nejspíš předpokládali znalost proměny Bernardova postoje v souvislosti s „mnichy-bojovníky“, a tudíž tento předpoklad ani nezmiňují.

Většina autorů, které zde uvádím, pojednává o řádu templářů jakožto o řádu, který je tvořen jak vojenskou, tak i nábožensko-církevní „částí“. Tato systematizace, tento řád, tato struktura, dala za vznik i dalším řádům. Koncem 12. a začátkem 13. století vznikl další nový řád nesoucí název řád Německých rytířů, který byl strukturován po vzoru templářů. V principu jde o to, že začaly vznikat řády, které na tu dobu představovaly něco atypického, něco neobvyklého.

Tato atypičnost se projevovala, jak jsem již v úvodu popisoval, v názorovém souhlasu či nesouhlasu. Například jak uvádí Malcolm Barber ve své knize *Noví rytíři: „Třebaže v církvi 11. století se mnoho osobností vyslovovalo proti používání násilí za jakýchkoliv okolností“*⁸⁰ tak záhy ale dodává „...sám sv. Augustin připustil, že v určitých konkrétních případech může být nezbytné, aby křesťan použil sílu.“^{81 82}

Samotný vznik templářského řádu s sebou přinesl jak vlnu nesouhlasu a kritiky, tak i na druhou stranu velké množství příznivců. Problém byl v tom, že vytvoření těchto bojových řádů, respektive „bojujících mnichů“ bylo něco neobvyklého na tu dobu. Jedna z hlavních myšlenek, která byla ústřední pro vznik těchto „bojových mnišských řádů“ byla „*potřeba návratu k tomu, co považovali za původní benediktínské ideály, byla pro ně ospravedlněním, proč odmítali soudobý řeholní život.*“⁸³

⁸⁰ Malcolm BARBER. *Noví rytíři: dějiny templářského řádu* s. 55

⁸¹ Tamtéž s.55

⁸² Viz kap. 1.2.

⁸³ Malcolm BARBER. *Noví rytíři: dějiny templářského řádu* s. 55

4.2 Konečná podoba řehole

Latinská řehole Templu byla převážně ovlivněna cisterciánským řádem, protože čtyři opati byli právě z tohoto řádu. Samotné tvoření latinské řehole Templu má počátky na koncilu v Troyes, který potvrdil existenci Templářského řádu, a i následné řehole. Nicméně „...*krátce po koncilu se Hugo z Payens obrátil právě na Bernarda z Clairvaux s žádostí, aby pro něho a jeho rytíře napsal „povzbudivé kázání“.* To nakonec mělo podobu traktátu *O chvále nového rytířstva roztrženého do třinácti kapitol*“.⁸⁴

Tento traktát pojednával o tom, že je nezbytné, aby rytíři Templu ochraňovali svatá místa a zároveň vyzdvihl existenci Templářského řádu a jejich uplatnění. Mezi svatá místa se řadila například Boží hrobu a jeho ochrana. „...*duchovní význam svatých míst, jejichž ochrana příslušela templářům, z nichž nejvýznamnějším byl samotný Boží hrob*“.⁸⁵

Samotný vznik a utvoření řehole přinášelo v následujících letech značné komplikace. Hlavní komplikace spočívala v tom, jak píše Malcolm Barber ve své knize *Proces s templáři*: „*Růst řádu se odrážel ve vývoji řehole. Stanovy vytvořené v Troyes příliš nevěnovaly pozornost vojenským záležitostem a nebyly ani přístupné mnoha bratřím., kteří latinsky četli málo, nebo vůbec*“.⁸⁶

Struktura řádu, respektive hierarchie, byla popsána ve francouzském překladu stanov řádu Templu ustanovené na koncilu v Troyes. K tomuto překladu, „... *byl přidán rozsáhlý oddíl 146 bodů známých jako Hierarchické stanovy neboli Retrais*“.⁸⁷ Těchto přidaných 146 bodů popisuje strukturu řádu vedenou velmistrem, dále způsob volby nového velmistra, anebo také majetek jednotlivých hodnostářů. Co se týče majetků, tak ty byly v rámci řádu „...*rozděleny do deseti provincií: Jeruzalém, Tripolis, Antiochie, Francie, Anglie, Poitou, Aragonie, Portugalsko, Apulie a Uhry*“.⁸⁸

V knize *Noví rytíři* poukazuje Malcolm Barber na problém, který nastal v tom bodě, kdy templáři byli pouhými ochránci poutníků, což bylo součástí řehole ochrany věřících, ale zapomínalo se na jeden důležitý aspekt:

⁸⁴ Malcolm BARBER. *Proces s templáři*, s.20

⁸⁵ Tamtéž s.20

⁸⁶ Tamtéž s.23

⁸⁷ Tamtéž s.23

⁸⁸ Tamtéž s.23

“...latinská řehole byla sepsána v době, kdy templáři ještě byli jen o něco málo víc než pouhými strážci poutnických cest, a relativně málo se dotýkala stále důležitějšího tématu povinností, odpovědností a pravomocí vojenské hierarchie i způsobů, jak má být prosazována kázeň.“⁸⁹

Právě zmiňovaná kázeň byla v průběhu několika let považována za obrovský problém u rytířů Templu. Jako příklad mohu uvést výpověď kronikáře Viléma z Tyru, „...až do své smrti kolem roku 1186 nejvýznamnější kronikář latinského Východu“⁹⁰, který popisoval to, že výsady, jaké templáři měli, ho doslova urážely a nedokázal pochopit, že papež výsady těchto řádů toleroval.

Vilém z Tyru popisuje jeden z mnoha příkladů toho, jak templáři sešli ze své cesty poslušnosti a pokory:

„Dlouho zůstávali věrni svým vznešeným slibům a plnili své povinnosti velmi uspokojivě. Poté zapomněli na pokoru, strážkyni všech ctností... Mnohým Božím kostelům dokonce způsobili mnoho problémů, neboť jim odebrali desátky a neoprávněně napadali jejich majetky“.⁹¹

4.3 Rukopisy Templu

Svatý Bernard z Clairvaux se podílel na vzniku Templu, což bylo devět rukopisů připomínající devět zakládajících rytířů řádu templářů. Těchto devět rukopisů popisuje skutečnou spiritualitu řádu templářů-jejich řeholi.

V souvislosti s řeholí se zmínění autoři názorově lišili. Italská historička Simonetta Cerrini ve své knize *Templářská revoluce: ztracený příběh z 12. století* hledá informace o jednotlivých rukopisech. Autorka u nich dále řeší původ, respektive autory rukopisů, v jedné části zase pro změnu řeší ztrátu jednoho z rukopisů. Co ale konkrétně rukopisy řeší ona sama explicitně nepíše.

Věra Hrochová naopak shledává za důležité obsah výše zmiňované řehole:

„Obsahem řehole byly standartní klášterní principy, které ale byly upraveny tak, aby vyhovovaly potřebě svaté války proti ‚nevěřícím‘. V jejich rádech zůstal příkaz

⁸⁹ Malcolm BARBER. *Noví rytíři: dějiny templářského řádu* s. 207

⁹⁰ Tamtéž s.55

⁹¹ Malcolm BARBER. *Proces s templáři*, s.26

osobní chudoby a poslušnosti, avšak místo kontempace a tělesné práce byl do nich dosazen ozbrojený boj ve službách božích a církevních.“⁹²

⁹² Věra HROCHOVÁ a Miroslav HROCH. *Křížáci ve Svaté zemi*, s. 95

5. Bratři německého řádu Panny Marie v Jeruzalémě

Řád německých rytířů

„Německý řád byl založen 1189/90 brémskými a lübeckými měšťany jako špitální bratrstvo a 1198 přeměněn na rytířský řád. Za velmistra Hermana ze Salzy (1210-1239) přeložil své působíště i sídlo do Prus (Marienburg=Malborg od 1309). Od té doby bylo jeho úkolem šíření křesťanství v oblasti Baltského moře a založení řádového státu. (Šat: bílý plášť s černým křížem).“⁹³

Řád bratří Panny Marie Němců v Jeruzalémě, známý také také jako řád německých rytířů, byl původně „řád zaměřen na péči o nemocné a strádající poutníky z německých zemí, od konce 90. let 12. století pak i na boj s nevěřícími.“⁹⁴. Vznik tohoto řádu je ale dle historických výpovědí a dle autorů nejasný. V knize od Henryho Bogdana nesoucí název *Řád Německých rytířů* je zjevná autorova spekulace v souvislosti s určením pravého vzniku, a co stálo opravdu za vznikem řádu německých rytířů. Nicméně většina autorů se shoduje s příběhem, který pojednává o německém obchodníkovi, který pobýval na konci 11. století v Jeruzalémě. Během bojů v rámci první křížové výpravy našel bezvládně ležet na ulici německého rytíře. Tento kupec přijal k sobě do domu tohoto raněného německého rytíře, kterého následně vyléčil a tento voják byl boje schopný. „V následujících letech se tyto dobří lidé začali starat o nemocné či raněné rodáky, ať šlo o rytíře, či prosté poutníky“.⁹⁵

Oficiální název právě tohoto řádu ale nebyl vždy úplně tak jasný. Je možné nalézt také tento řád pod názvy-teutonský řád, či německý řád. „Oficiální název zůstává stále *řád špitálu Panny Marie Němců v Jeruzalémě a připomíná jeruzalémský původ starého špitálního zařízení*“.⁹⁶

Vznik tedy datujeme do 13. století, kdy již existovaly řády jiné, a to templáři, církevní vojenské řády a řády špitální. Za ústřední postavy nově vznikajících církevních rytířských řádů se většinou považovali velmistři, kteří získávali tento status na základě

⁹³ August FRANZEN. *Malé církevní dějiny*, s. 147

⁹⁴ Milan BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. s.73

⁹⁵ Henry BOGDAN. *Řád německých rytířů*, s.13

⁹⁶ Tamtéž s.24

volby, kterou konala kapitula. U Německých rytířů byl „...první velmistr zvolený v roce 1198 byl Heinrich Walpot von Basenheim...“.⁹⁷

Struktura řádu Německých rytířů se rozdělovala do tří skupin. První skupinou byli rytíři. Druhou byli bratří sluhové a třetí skupinu tvořili bratří kněží. Pouze první dvě skupiny se ale aktivně účastnily bojů na ochranu Svaté země. „Všichni byli zavázáni slibem pronášeným obyčejně řeholníky: chudobou, slibem čistoty a poslušnosti; pouze rytíři a bratří-sluhové se zavazovali, že budou zajišťovat ochranu křižáků a poutníků do Svaté země“.

Co se týče počtu německých rytířů/bojovníků, kteří se přímo účastnili první křížové výprav, tak je zřejmé, že této křížové výpravy se spíše účastnili rytíři z oblastí Itálie a Francie. „Také němečtí rytíři, v omezeném počtu, se pokusili v roce 1101 dostat do Svaté země, ale jelikož použili pozemní cesty, byla většina z nich při přechodu Malé Asie pobita Turky...“⁹⁸

5.1 Počátky špitálu Panny Marie Němců v Jeruzalémě

Tato z počátku, ryze dobrovolná a humanitární činnost se časem „...přeměnila ve skutečný špitál, který zahrnoval i ubytování, jakýsi hostinec pro německé poutníky, a to vše pod záštitou Panny Marie“.⁹⁹ Tato přeměna nepřišla z ničeho nic a na základě posvěcení jeruzalémským patriarchou Štěpánem dochází ke zmiňované přeměně. Postupem času se tento špitální řád rozrůstal, jak o členy, respektive ošetřovatele, tak i o pacienty.

Jacques de Vitry¹⁰⁰, se svojí kronikou ze 13. století nesoucí název *Historia Orientalis*, líčí historiografii křížových výprav, a také pojednává o vzniku a rozšiřování právě zmiňovaného špitálního řádu Panny Marie:

„Jelikož po svém osvobození bylo svaté město obýváno křesťany a vzhledem k tomu, že četní Němci, kteří se vydávali do Jeruzaléma jako poutníci, se nedohovořili svým jazykem, přimělo vznešené milosrdenství jednoho důstojného a zbožného Němce,

⁹⁷ Henry BOGDAN. *Řád německých rytířů*, s.25

⁹⁸ Tamtéž s.12

⁹⁹ Tamtéž s.13

¹⁰⁰ Jacques de Vitry (1160/70-1240) byl francouzský teolog, kněz a později i kardinál.

*který žil ve městě se svou ženou, založit z vlastních zdrojů útulek pro chudé a nemocné Němce.*¹⁰¹

*„Když tam hromadně přicházelo množství jeho krajanů kvůli jazykovému společenství, na žádost a se souhlasem patriarchy založil vedle útulku oratoř na počest blahoslavené Panny Marie, matky Boží ... Někteří, zvláště mezi Němci, se vzdali všeho, vedeni láskou a oddaností vůči bližnímu, oddali se svou osobou i majetkem tomuto špitálu“.*¹⁰²

5.2 Spojení špitálu svatého Jana a špitálu Panny Marie

Historikové, mezi které můžeme zařadit například Stevena Runcima a Henryho Bogdana, se tedy shodují o přítomnosti špitálu ve 12. století ve Svaté zemi. Tento špitál, který provozoval charitativní a humanitární činnost, měl na starost převor pocházející z Německa. Nicméně tato instituce, řád Panny Marie, „... byla dána pod pravomoc řádu špitálníků svatého Jana“.¹⁰³ Řád špitálníků svatého Jana, kteří také provozovali špitální činnost, vznikl na konci 11. století.

Steven Runciman datuje konec 11. století, přesněji 1099, jako počátek vzniku bojových řádů na základech řádů církevních.¹⁰⁴ Činnost vykonával řád svatého Jana podobnou, ne-li identickou jako o století později řád Panny Marie (později řád německých rytířů).

5.3 Přeměna řeholních pravidel

Výše zmiňovaný řád svatého Jana dostal nového vůdce a tím byl Raymond du Puy. Raymond du Puy začal v první polovině 12. století zahrnovat do svého řádu nejenom špitální činnost, ale také bojovou.

Dokonce přidal i jeden nový slib ke třem původním, který se zavazoval „bránit svatou zemi se zbraní v ruce“.¹⁰⁵ Toto rozdělení vedlo ale k částečnému odchodu některých špitálníků, kteří si později založili převorství v Evropě.

¹⁰¹ Henry BOGDAN. *Řád německých rytířů*, s.14

¹⁰² Tamtéž s.14.

¹⁰³ Tamtéž s.15.

¹⁰⁴ Steven RUNCIMAN. *A history of the crusades* s.156

¹⁰⁵ Henry BOGDAN. *Řád německých rytířů*, s.16

„Pravděpodobně kvůli tomuto rozdělení jazyků či národů byl německý špitál Panny Marie připojen ke špitálníkům svatého Jana, jenž nad ním převzal poručnictví“.¹⁰⁶

Co se týče militarizace těchto původně špitálních řádů, tak na sklonku 12. století to nebylo nic neobvyklého. Dá se říct, že tyto řády vznikaly právě po vzoru řádu templářů, založený Hugem z Payns. Jak templáři, tak i špitálníci svatého Jana obdrželi *„od papeže Honoria II. řeholi inspirovanou řeholí benediktinů, s níž souvisely vojenské povinnosti“*.¹⁰⁷

5.4 Přeměna církevního řádu na řád vojenský

Než došlo k oficiální přeměně špitálu Panny Marie na církevní vojenský řád, tak tomu předcházelo několik událostí. Převážně šlo o to, že díky svým skutkům, činům, výsledkům a ohlasu, se špitál Panny Marie stal středem pozornosti na konci 12. století. Císař Jindřich VI. usiloval o to, aby se špitál Panny Marie přeměnil na řád a mohl tedy oficiálně zasáhnout do bojů jako bojeschopná a zároveň špitálnická jednotka, ne jenom pouze jako špitálnické uskupení. Výsledkem usilovného přesvědčování Svatého stolce bylo, že papež Klement III. bulou roku 1196 stvrdil existenci církevního řádu, podřízeného řeholí svatého Augustina. Smutnou skutečností byla smrt císaře Jindřicha VI., která překazila finální stvrzení špitálu na řád.¹⁰⁸ Nicméně skupiny vojáků a hlavně knížata, která patřila právě do špitálu (řádu) Panny Marie *„...chtěla dosáhnout oficiálního potvrzení postupné transformace tohoto církevního řádu na řád vojenský, a dala to na vědomí v roce 1198 na shromáždění v Akku“*.¹⁰⁹

Poslední tečku za vznikem řádu německých rytířů udělal v roce 1199 papež Inocenc III., který na základě papežské listiny stanovil podmínky, které tento řád bude ve svém názvu nést. Stanovil, že *„...řád bude podléhat řeholí špitálníků ve všem, co se týká jeho charitativní činnosti; a bratří-rytíři budou podléhat řeholí templářů...“*.¹¹⁰

¹⁰⁶ Henry BOGDAN. *Řád německých rytířů*, s.16

¹⁰⁷ Tamtéž s.13

¹⁰⁸ Tamtéž s.23

¹⁰⁹ Tamtéž s.23

¹¹⁰ Tamtéž s.24

Na závěr papež Inocenc III. dodal, že budou po vzoru templářů nosit bílé pláště, ale na rozdíl od červeného kříže, který na svých pláštích nosí templáři, budou němečtí rytíři nosit kříž černý.

5.5 Účast německých rytířů při dobývání Jeruzaléma roku 1187

V roce 1187 Saladin¹¹¹ dobyl zpět město Jeruzalém a špitálníci Panny Marie, templáři a jiní křesťané, byli nuceni opustit město. Po odchodu z města se po těchto řádech „jako by slehla zem“. Samotní historici se málokdy shodli na konkrétním místě působnosti výše zmiňovaných řádů po dobytí Jeruzaléma Saladinem roku 1187. Jasně je ale to, že při obléhání města Akko roku 1189 byli špitálníci Panny Marie přítomní. „Ztráty na obou stranách byly početné a u křižáků se přidávaly k obětem bojů i oběti epidemií“. ¹¹² Toto byl pravděpodobně impuls k vybudování polní nemocnice, která byla vedena nejspíš právě špitálníky Panny Marie. Guy z Lusignanů nařídil, že až bude město dobyto, tak právě tito špitálníci budou „za odměnu“ působit za hradbami, ve městě Akko. Je tedy zřejmé, že vybudovaný polní špitál za účelem ošetřovat raněné během obléhání města Akko, byl vedený špitálníky Panny Marie. „Je pravděpodobné, že mezi těmi, kdo sloužili v této polní nemocnici, byli řeholníci z bývalého špitálu Panny Marie Němců v Jeruzalémě. I když pro toto tvrzení neexistuje žádný dokument“.¹¹³

Na základě této pomoci ze strany špitálníků Panny Marie a dobrého jména, které měli po dobytí města Akko, se začal tento řád dostávat více a více do povědomí Svaté říše římské. Papež Celestýn III. roku 1196 „...definitivně stvrdil existenci řádu Panny Marie Němců, církevního společenství podřízeného řeholi svatého Augustina a vymykající se veškeré autoritě, kromě Svaté stolice“.^{114 115}

¹¹¹ Saláh-ad-Dín-Júsuf ibn Ajjúb (1138-1193) byl vládce Egypta a Sýrie, potomek kurdského klanu Raudadija, velmi zbožný a bojeschopný vůdce, Viz. Geoffrey HINDLEY. *Saladin a počátky džihádu*, s.76-77

¹¹² Henry BOGDAN. *Řád německých rytířů*, s.19

¹¹³ Tamtéž s.20

¹¹⁴ Tamtéž s.23

¹¹⁵ Viz kap. 5.4.

Řád špitálníků Panny Marie dostával poměrně velké dary, ať už finanční, či materiální. „*Díky štědrosti krále Guye z Lusignanu měli řeholníci v Akku mimo špitálu i kostel a ubytovací prostory*“.¹¹⁶

¹¹⁶ Henry BOGDAN. *Řád německých rytířů*, s.22

6. Suverénní řád Maltézských rytířů

Johanité

„Řád Johanitů byl založen 1099 jako bratrstvo u špitálu sv. Jana v Jeruzalémě a r. 1120 se přeměnil v řád. (Šat: černý plášť s bílým křížem). R. 1291 bylo sídlo řádu přeloženo na Kypr, pak na Rhodos (1309) a konečně (1530) na Maltu; podle toho dostal název „maltézský řád“.“¹¹⁷

Řád johanitů, dnes řád Maltézských rytířů, jehož založení se datuje ke konci 11.století, vděčí za svůj vznik pravděpodobně italskému kupci pocházející z oblasti Amalfi, kteří založili špitál pro chudé a raněné poutníky.¹¹⁸ Tento špitál byl pojmenován po svatém Janu, patriarchovi jeruzalémském, který dodržoval povinnosti a sliby spojené s řeholí sv. Benedikta.

„Maltézští rytíři představují nejen nejstarší rytířský řád celého křesťanstva vůbec, ale jsou zároveň jediným ze všech vojenských řádů, jehož historická kontinuita nebyla nikdy přerušena.“¹¹⁹

6.1 První příslušníci řádu johanitů

Mezi první příslušníky tohoto bratrstva patřili lidé pocházející z Francie a Itálie. Za důležitý faktor je třeba zmínit, že velká část prvních členů johanitů z Francie a Itálie byli Normané, kteří sehráli značnou úlohu v počátcích tohoto bratrstva. Počátky přítomnosti Normanů v Itálii a ve Francii můžeme datovat už od 9. století, kdy se jako ještě tehdejší Vikingové doplavili na břehy Francie a usadili se tam. V roce 912 dostali od francouzského krále uznání svrchovanosti nad územím, o kterém dnes hovoříme jako o Normandii.¹²⁰

Například původní Normané byli proslulí tím, že „u nich byla rozvinuta státoporná činnost, čemuž přispívala i schopnost přizpůsobit se cizím kulturám“.¹²¹ Samotní Normané také přispívali do těchto řad svojí poslušností a pospolitostí. Na toto

¹¹⁷ August FRANZEN. *Malé církevní dějiny*, s. 147

¹¹⁸ Steven RUNCIMAN. *A history of the crusades*. s.156

¹¹⁹ Milan BUBEN. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. s.29

¹²⁰ Charles Homer HASKINS. *Normani v evropských dějinách*, s. 96

¹²¹ Berthold Waldstein-WARTENBERG. *Řád Johanitů ve středověku*, s.26

se historici odkazují především z počátků 10. století, kdy tehdejší pohané „seveřané“, kteří byli známí svojí oddaností k bohům, pospolitosti a jednotě.¹²²

Celibát pohanů „seveřanů“ 10. století nebyl tak obvyklý, nicméně v této spojitosti je to spíše chápáno tak, že i přesto, že měli rodiny a děti, tak neměli problém odcestovat do jiných zemí drancovat, loupit a prozkoumávat nové kultury. Tyto cesty, které byly charakteru převážně nekonečně dlouhých plaveb za poznáním nepoznaného se tedy nesla v duchu „bezproblémového“ odloučení od rodiny a blízkých a setrvat pouze v kontaktu s bratry bojovníky.¹²³

V roce 1054 dochází k Velkému schizmatu, při kterém dochází k rozchodu pravoslavných křesťanů a katolíků. Jelikož papež Mikuláš II. si uvědomoval bojeschopnost Normanů a požádal je o vojenskou pomoc proti Byzantincům na jihu Itálie. Roku 1059 dobyl Robert Guiscard Reggio jih Itálie a dostal od papeže Mikuláše II. titul vévody Kalábrie a Apúlie. Tento titul byl udělen na základě Konstantinovy donace.¹²⁴ V roce 1061 bratři Guiscardové, Robert a Roger, dobývají Sicílii a o deset let později Robertovy oddíly dobili poslední Byzantskou državu, Bari. Normané se roku 1099 účastnili první křížové výpravy.¹²⁵

Tato poslušnost a pospolitost se přenesla i k Normanům 12. století, kteří měli velký vliv na Johanity tehdejší doby a tato relativně nová pravidla šla ruku v ruce se „...silným reformním hnutím nastupující v 11. století. Vystupuje tu již do popředí dodržování ideálů nových řádů, především *Vita communis*, celibátu a chudoby“.¹²⁶ Celibát sehrál důležitou roli při tvoření těchto nových řádů. Slib zdrženlivosti a poslušnosti můžeme nalézt i u pozdějších řádů, jako například u rytířů Templu. Slib zdrženlivosti spočíval především v tom, že příslušníci řádu, kteří byli ženatí a měli manželky a děti, tak nesměli žít v řeholním domě a nosit řeholní oděv, tak jako řeholníci nesezdání.¹²⁷

¹²² Jan A. KOZÁK. *Ódinn. Mýtus, oběť, iniciace*. s. 13-16

¹²³ Tamtéž s. 13-16

¹²⁴ Konstantinova donace byl listinný podvrh, prostřednictvím kterého se stvrzovala nárokovanost na území v Itálii.

¹²⁵ Charles Homer HASKINS. *Normani v evropských dějinách*, s. 97-98

¹²⁶ Berthold Waldstein-WARTENBERG. *Řád Johanitů ve středověku*, s.26

¹²⁷ Tamtéž s.27-28

6.2 Spiritualita Maltézských rytířů

Co se týče náboženskosti původního řeholního bratrstva johanitů, tak největší vliv na ně měli kanovníci Božího hrobu, kteří byli společně s patriarchou jeruzalémským ústřední postavou nastolující náboženskou, a později i vojenskou činnost ve jménu Ježíše Krista v Jeruzalémě. Kanovníci Božího hrobu byli vedeni Augustiniánskou řeholí, kterou později převzali samotní Johanité.

*„Od těchto mužů, kteří převzali nejen řeholi sv. Augustina (na rozdíl od templářů, kteří se řídili řeholí Benediktovou), nýbrž i jejich liturgický kalendář, breviář a pravděpodobně i další řeholní zvyklosti“.*¹²⁸

Maltézští rytíři, kteří značnou část své existence v 11. – 13. století zastávali špitálnickou činnost, si původně zvolili za svého patrona Jana Almužníka¹²⁹. Důvodem výběru tohoto patrona bylo to, že byl proslulý svojí činností o ochranu chudých a nemocných. Nicméně v církvi západní Evropy byla tato osoba málo známá, protože Jan Almužník pocházel z Alexandrie.¹³⁰ Proto byl patron špitálního bratrstva nahrazen Janem Křtitelem, *„který lépe odpovídal představám a cílům světově rozšířené organizace“*.¹³¹

Po vzoru Jana Křtitele byli ochotní příslušníci špitálního bratrstva vzniklého na základě impulsu od Gerárda z Amalfi ochotni nasazovat své životy, snášet chudobu a zřeknout se blahobytu.¹³²

6.3 Spory s Fulcherem, patriarchou Jeruzalémským a vymanění se z episkopátu

Na samém počátku těchto sporů mezi johanity a patriarchou¹³³ stojí fakt, že johanité sami sebe považovali za následovníky Ježíše Krista po vzoru Jana Křtitele, *„jenž se ještě znal s Kristem, a proto mohl být významným přímluvcem u Boha“*.¹³⁴

¹²⁸ Berthold Waldstein-WARTENBERG. *Řád Johanitů ve středověku*, s.31

¹²⁹ Svatý Jan Almužník (550-619) byl proslulý svojí štedrostí, opatrovnictvím a ochranou chudých. Zastával principy, které byly přítomné za života apoštolů Ježíše Krista.

¹³⁰ Berthold Waldstein-WARTENBERG. *Řád Johanitů ve středověku*, s.31

¹³¹ Tamtéž s. 31

¹³² Tamtéž s. 31

¹³³ Fulcher byl patriarchou Jeruzalémským v letech 1146 až do své smrti roku 1153. Byl to silně věřící člověk, vyznával pouze jednu pravou víru a byl také milovníkem disciplíny a řádu. Viz. William of TYRE. *A history of deeds done beyond the sea*, s. 62-63

Vše vyvrcholilo tehdy, když došlo k dobytí/znovu dobytí Božího chrámu v Jeruzalémě. Patriarcha považoval Chrám božího hrobu za svůj, nicméně silná zbožnost a religiozita johanitů mluvila jinou řečí. Na základě úspěchu dobytí Božího hrobu, začali johanité přistavovat další části špitálu za účelem špitálnické činnosti. Nicméně tyto špitálnické přístavby bránili vstupu poutníkům do Chrámu božího hrobu. Těmito akty se johanité poměrně často dostávali do sporu s patriarchou a s celým latinským episkopátem Svaté země.¹³⁵ Toto ale johanity neodradilo od své činnosti a hledali ospravedlnění v Bibli, přesněji ve Starém zákoně, aby dokázali, že právě oni jsou tím vyvoleným národem. Vedla je k tomu také skutečnost, že jsou srovnatelní s vyvoleným národem Starého zákona.¹³⁶

„Vzhledem k tomu, že neuměli latinsky, vznikali francouzské překlady, například již v 13. století Bible svatého Ludvíka, která podle prologu vznikla na zakázku templářů nebo johanitů. Tato studie nejen oživila kult ostatků, nýbrž vedla i k vytvoření legendy o původu řádu johanitů, jež počátky položila do dob Starého zákona.“¹³⁷

Výsledek tohoto sporu vyšel v prospěch johanitů. Prosadili názor, že jsou vyvolenými Ježíše Krista a toto špitálnické bratrstvo se vymanilo z episkopátu. Dokonce papežové Inocenc II. a Paschal II. jim ulevili od určitých povinností.¹³⁸ *„Již v roce 1113 papež Paschal II. bratrstvo osvobodil od desátku. Papež Inocenc II. v roce 1135 biskupy zbavil práva členy řádu exkomunikovat či na jejich domy uvalit interdikt“.*¹³⁹

¹³⁴ Berthold Waldstein-WARTENBERG. *Řád Johanitů ve středověku*, s.31

¹³⁵ Tamtéž s. 34

¹³⁶ Tamtéž s. 33

¹³⁷ Tamtéž s. 33–34

¹³⁸ Tamtéž s. 34

¹³⁹ Tamtéž s. 34

7. Křesťansko-muslimské vztahy na pozadí křížových výprav

„Od poloviny sedmého století byl „islám“ považován za primární zdroj ohrožení pravé křesťanské víry. Vážností hrozby se mu mohli přiblížit snad jen vnitřní nepřátelé, kacíři. Představa „islámu“ jako protivníka, soupeře a arcinepřítele se během let stávala komplexnější a mocnější.“¹⁴⁰

Předsudky křesťanů vůči muslimům byly zřejmé ještě před křížovými výpravami. Tyto předsudky byly dle Luboše Kropáčka, různého rázu. Zajímavostí je, že se spíše jednalo o pocity strachu pocházející z nevědomosti o náboženství na Blízkém východě. Křesťanští autoři psali polemická díla, jejichž obsahem byla právě obrovská neznalost Koránu a islámských reálií. Nejčastěji se jednalo o zpochybňování Muhammada jako proroka nebo pochybnosti o zjevení, jenž je spojeno s jeho následnou prorockou činností. Křesťanští autoři také často psali o tom, že ti, kteří věřili v Muhammada jako proroka, tak se většinou jednalo o křesťanské heretiky, přesněji o ariány¹⁴¹. Italský básník Dante Alighieri, žijící na přelomu 13.-14. století smýšlel o Muhammadovi jako o někom, kdo usiloval o to stát se kardinálem, ale papež jej nakonec nezvolil a na tomto základě si utvořil vlastní, radikální protikřesťanské náboženství.¹⁴²

„Původně hrubý obraz nabýval jemnějších barev a tvarů tím, jak se změnami okolností vyvíjely nové dimenze a zaniklo vše, co již nebylo relevantní. A tak primitivní parodie na proroka Mohameda ustupovaly množícím se propracovanějším líčením šířící se islámské zhouby.“¹⁴³

¹⁴⁰ Andrew WHEATCROFT. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s.71

¹⁴¹ Arianismus. Hereze, která dostala jméno od Aria, alexandrijského kněze. Okolo r. 318 začal tvrdit, že Logos neexistoval vždy, ale že byl prvním stvořením. Trinitární hereze Arianismu se stala herezí christologickou příčiněním Eudoxia z Konstantinopole, který tvrdil, že Kristus, který se stal člověkem, neměl rozumovou duši. Arianismus popírá podobnost mezi Otcem a Synem. Viz. Edward G. FARRUGIA, Pavel AMBROS, ed. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*. s. 96-97

¹⁴² Luboš KROPÁČEK. *Islám a západ*, s.35-39

¹⁴³ Andrew WHEATCROFT. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*, s.71

Jak johanité, tak dokonce i templáři udržovali poměrně dobré a přátelské vztahy s muslimy na Blízkém východě. V první polovině 13. století se tento vztah často projevoval mnohými způsoby, jako například v zařizování si budov a infrastruktur po vzoru muslimů, kteří právě tak činili; vše se neslo v duchu přepychu a luxusu.

Jako další faktor dobrého vztahu bylo učení se jeden od druhého, tedy křesťan od muslima, v záležitostech vojenské techniky nebo prohloubení si vědomostí v oblasti medicíny.¹⁴⁴ Slova Usámy ibn Munkíze, která dokazují uznání Franků:

„Chvála budiž vzdána Tvůrci a Původci všeho bytí! Každý člověk, který pozná záležitosti Franků, musí chválit Alláha a uctívat Ho. Neboť v nich vidí jakýsi druh zvířat, která mají ctnost statečnosti a bojovnosti...“¹⁴⁵

Celkové dobré vztahy Franků s muslimy vedly v mnoha případech i k vytvoření různých aliancí, ve kterých spojili síly proti společnému nepříteli. Postupem času se ale projevovala jakási neschopnost udržet dobré vztahy a nadále fungovat jako pomyslná aliance. Jedním z mnoha důvodů byli například „nově příchozí Frankové.“

„Tyto vztahy dokonce občas vedly k vojenským spolkům jako v roce 1236, kdy se johanité a templáři spojily s assasiny proti Boemudnovi Atiochijskému, což jim měl za zlé papež Řehoř IX. Náboženská horlivost prvních desetiletí 12. století brzy ustoupila tolerantnosti vůči jinověrcům, kterou praktikovali především déle usedlí Frankové.“¹⁴⁶

Právě nově příchozí Frankové byli aktuálně největším úskalím narušování těchto křesťansko-muslimských vztahů. Většina Franků si ale po určité době začala zvykat na místní poměry. *„Každý, kdo nedávno přijel z franské země, je mnohem hrubších mravů než ten, kdo již zdomácněl a šil se s muslimy.“¹⁴⁷*

¹⁴⁴ Berthold Waldstein-WARTENBERG. *Řád Johanitů ve středověku*, s.42

¹⁴⁵ Usáma Ibn Munkiz. *Kniha zkušeností arabského bojovníka s křižáky*, s.202

¹⁴⁶ Berthold Waldstein-WARTENBERG. *Řád Johanitů ve středověku*, s.42

¹⁴⁷ Usáma Ibn Munkiz. *Kniha zkušeností arabského bojovníka s křižáky*, s.205

Začali respektovat a chápat místní tradice a dalo by se říci, že polevili ve svém přesvědčení, se kterým přišli na Blízký východ. Jako příklad zde uvádí historik Arab Usáma ibn Munkíz¹⁴⁸, který líčí příběh o tom, jak se chtěl modlit v Jeruzalémě v malé mešitě (protože tu velkou, Al Aksá vlastní jeho přátelé templáři a ti ho vykázali se modlit do přilehlé, menší mešity).

Jedním dechem ale také dodává, že to nemuseli být pouze templáři, nýbrž to mohli být i johanité, protože ty také považoval za dobré přátele a v ten daný moment se pohybovali právě v blízkosti Al Aksá. Když se Arab Usáma odhodlal vstoupit do zmiňované malé mešity a chválit Alláha, tak během modlení vešel do mešity jeden z franckých vojáků, narušil Usámův průběh modlení, chytl ho za hlavu a pravil: „Takto se modlí“ a otočil mu hlavu k východu. Templáři franckého vojáka vyhodili z této mešity. Nicméně po chvíli se zase vrátil, aby narušil Usámovu modlitbu a opět ho chytl za hlavu a pravil to stejné, co poprvé. I podruhé ho templáři vykázali a omlouvali se Usámovi, za nevhodné chování tohoto franckého vojáka a dodali na závěr, že on je cizinec, který nikdy neviděl někoho se modlit a neobrátil se k východu.¹⁴⁹

Tato přátelskost a snášenlivost vůči muslimům nebyla jediná. Například v souvislosti s léčitelstvím měli Johanité pravděpodobně i velmi dobrý vztah s Židy. Nicméně tento dobrý vztah se usuzuje na základě jejich špitálnické činnosti. Špitálnická činnost Amalfjců zahrnovala ošetření, vyléčení a samozřejmě přijetí jak křesťanů, žen a mužů, tak také jinověrců.¹⁵⁰ Toto se také považuje za jednu z odpovědí, proč se u johanitů objevovaly i zmínky o lékařích židovského původu.

Za tímto stanoviskem přijímat k léčení jinověrců vedla johanity jedna ústřední myšlenka: „*Čím větší je počet nemocných, kteří v něm jsou soustředěni, tím se zvyšuje vážnost Boží*“.¹⁵¹ Je tedy samozřejmě sporné, jak mohlo docházet k takovéto toleranci během období velkých křížových válek.

¹⁴⁸ Usáma Ibn Munkiz (1096-1188) byl arabský emír, válečník, rytíř a spisovatel, který žil na dvorech a v armádách seldžukovských a fátimovských vládců v Káhiře a v Damašku. Viz. Usáma ibn MUNKIZ. *Kniha zkušeností arabského bojovníka s křižáky*

¹⁴⁹ Usáma Ibn Munkiz. *Kniha zkušeností arabského bojovníka s křižáky*, s.205-206

¹⁵⁰ Berthold Waldstein-WARTENBERG. *Řád Johanitů ve středověku*, s.43

¹⁵¹ Tamtéž s.116

„...základní tendencí johanitů, neboť každý nemocný, muž či žena, křesťan, žid a muslim, byl bližním Krista, takže musel být přijat a muselo se o něj pečovat“.¹⁵²

¹⁵² Berthold Waldstein-WARTENBERG. *Řád Johanitů ve středověku*, s.116

Závěr

Úvodní část této práce jsem věnoval otázce ospravedlňování násilí, které není v souladu s Biblií. Dále jsem se věnoval událostem před první křížovou výpravou. Tuto část považuji za klíčovou v otázce dějin křížových výprav. V této kapitole jsem představil prvotní křesťansko-muslimský kontakt, jenž vzešel z příchodu muslimů na Pyrenejský poloostrov a jih Francie. Zmínil jsem zde raný vztah křesťanů a muslimů, který se projevoval například formou obchodu a vzájemného soužití. Roku 1054 dochází k Velkému schizma, tedy rozdělení křesťanské církve na západní a východní, které poznamenalo středověké dějiny. Byzantský císař Alexios Komnenos i přes ne příliš příjemnou pozici požádal papeže Urbana II. o pomoc před Seldžuckými výboji a žádal také o vojenskou pomoc za účelem navrácení ztracených území nazpět Byzantskému císaři. Posléze jsem se zaměřil na koncil v Clermonte roku 1095, který se dá považovat za počátek křížových výprav a papež Urban II. sehrál na tomto koncilu klíčovou úlohu. Důsledek první křížové výpravy vedl k vytvoření rytířských řádů, které se později proměnily na církevní rytířské řády. Tato proměna byla spojena s fenoménem bojujících mnichů, který byl na tu dobu považován za něco neobvyklého. Poté jsem představil všechny tři hlavní církevní rytířské řády 11.-13. století, a tedy templáře, německé rytíře a Maltézské rytíře. Zmapoval jsem jejich počátky, vznik, proměnu jejich původní řehole a také účast na křížových výpravách.

V úvodu jsem si stanovil badatelskou otázku, která měla potvrdit nebo vyvrátit, zda-li církevní rytířské řády, které vznikaly na přelomu 11.-13. století, opravdu plnily úlohu ochránců poutníků do Svaté země, či nikoliv. Historikové se dlouho nedokázali shodnout o pravé podstatě vyhlášení první křížové výpravy. Panovaly dohady o tom, jestli se opravdu jednalo o výpravu s myšlenkou navrácení Božího hrobu v Jeruzalémě nazpět do rukou křesťanů. Nicméně výpovědi z té doby ukazují, že se skutečně spíše jednalo o mocensko-politický tah a také možnost, jak rychle zbohatnout skrze drancování a zabíjení nevinných lidí.

Již z počátku je zřejmé, že vytvoření těchto řádů nevedlo vždy ke slibovanému cíli. Rytíři a vojáci jednotlivých řádů začali mít postupem času nejasnosti, za co vlastně bojují a jestli je opravdu čeká slibovaná spása, kterou docílí prostřednictvím boje za kříž a křesťanskou víru. Často drancovali a okrádali města na Blízkém východě, nemilosrdně zabíjeli a zdálo by se, jako by myšlenka boje proti nevěřícím za účelem navrácení Svatého města křesťanskému náboženství ve jménu Ježíše Krista, nebyla tím ústředním motivem.

Dobu založení řádu německých rytířů a řádů templářů od sebe dělí zhruba 70 let, a dle historických výpovědí můžeme tvrdit, že řád německých rytířů vznikl po vzoru řádu templářů a následná činnost se velmi podobala právě řádu Chudých rytířů Krista a Šalamounova chrámu. Bojovali, získávali nazpět svá území, a ještě k tomu plnili činnost špitálních, protože to bylo hlavní náplní řádu německých rytířů. Taktéž jim byl v rámci řehole přidán slib ochrany Svaté země před pohany, tudíž tento aspekt spojoval církevní bojové řády na Blízkém východě. Ale i na špitálníky Panny Marie Němců v Jeruzalémě byl vržen stín plný obviňování, lži a polopravd. Byli často obviňováni z toho, že v rámci evangelizace národů v Pobaltí konali násilné a kruté činy, zatímco k muslimům a Islámu na Blízkém východě byli naopak velmi shovívaví a přátelští.

Maltézští rytíři, jejichž založení se datuje do období první křesťanské křížové výpravy roku 1099, byli v počátcích značně ovlivněni Normany, o kterých můžeme mluvit jako o prvních příslušnících Maltézského řádu. Normané byli považováni za velmi silný a pospolitý národ, protože jejich kořeny sahají až do období Vikingů, kteří byli právě typičtí svojí oddaností, pospolitostí a nadáním zvrátit konflikt ve svůj prospěch. Řád Maltézských rytířů byl proslulý spíše svojí špitálníčnou činností, která ale nebyla jenom pro křesťany, nýbrž i pro jinověrce.

Založení církevních rytířských řádů byl fenomén, se kterým jsou křížové výpravy 11.-13. neoddělitelně spojeny. Původním motivem k založení těchto řádů byla ochrana poutníků putujících do Svaté země. Je ale zřejmé, že k tomuto mnohdy vůbec nedocházelo. I přesto všechno bojovaly tyto řády ve jménu Ježíše Krista a můžeme tedy hovořit o náboženských válkách.

Bibliografie:

Pramenná literatura:

Bible: *písmo svaté Starého a Nového zákona; Podle ekumenického vydání*. Praha: Církevní nakladatelství, 1985. 978 s.

CHARTRESSKÝ, Fulcher. *Fulchera Chartresského Historie Jerusalemská, čili, Děje rytířstva křesťanského na výpravě do země svaté od léta Páně MXCV do MCXXVII a kralování obou Balduinů v Jerusalemě*. Praha: Družstvo přátel studia, 1920. 158 s.

GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*. Praha: Argo, 2010. 336 s.

Korán. Přel. Ivan Hrbek. Vydání celkem 7., v tomto překladu 3. Praha: Academia, 2000. 767 s.

MUNKIZ, Usáma Ibn. *Kniha zkušeností arabského bojovníka s křižáky*. Praha: Academia, 2009. 344 s.

WILLIAM OF TYRE. *A history of deeds done beyond the sea*. New York: Octagon Books, 1941. 520 s.

Monografie:

BARBER, Malcolm. *Noví rytíři: dějiny templářského řádu*. Praha: Argo, 2006. Každodenní život. 433 s.

BARBER, Malcolm. *Proces s templáři*. Praha: Argo, 2008. Každodenní život. 396 s.

BAUER, Jan, VOLNÝ, Zdeněk, *Toulky minulostí světa*. Praha: Via Facti, 2003. 222 s.

BOGDAN, Henry. *Řád německých rytířů*. Praha: Garamond, 2009. 254 s.

BUBEN, Milan. *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. Praha: Libri, 2002. 216 s.

- CERRINI, Simonetta. *Templářská revoluce: ztracený příběh z 12. století*. Praha: Argo, 2013. 196 s.
- FARRUGIA, Edward G., AMBROS, Pavel, ed. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2010. 1040 s.
- FLETCHER, R. A. *Kříž a půlměsíc: křesťanství a islám od Muhammada po reformaci*. Praha: Mladá fronta, 2004. 142 s.
- FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. Praha: Zvon, 1992. 336 s.
- HASKINS, Charles Homer. *Normani v evropských dějinách*. Jinočany: H & H, 2008. 289 s.
- HINDLEY, Geoffrey. *Saladin a počátky džihádu*. Praha: Baronet, 2009. 320 s.
- HNÍZDO, Bohumil. *Válka, mír a křesťanství*. Praha: Horizont, 1981. 131 s.
- HROCHOVÁ, Věra a Miroslav HROCH. *Křižáci ve Svaté zemi*. 2., upr. vyd. Praha: Mladá fronta, 1996. Kolumbus. 290 s.
- KOZÁK, Jan A. *Óðinn: mýtus, oběť, iniciace*. Praha: Herrmann, 2017. 192 s.
- KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1993. 292 s.
- KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*. Praha 70: Vyšehrad. 2002. 197 s.
- LANE, Tony. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha: Návrat domů, 1999. 288 s.
- MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*. Praha: Argo, 2013. 406 s.
- MENDEL, Miloš a MÜLLER Zdeněk. *Svět Arabů*. Praha: Svoboda, 1989. 224 s.
- NICOLLE, David. *První křížová výprava 1096-1099*. Praha: Grada, 2007. 96 s.
- PARTNER, Peter. *Bůh válek: svaté války mezi křesťanstvím a islámem*. Praha: BB art, 2003. 380 s.
- RUNCIMAN, Steven. *A history of the crusades*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books, 1965. 523 s.
- TYERMAN, Christopher. *Svaté války: dějiny křížových výprav*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. 1041 s.

ŠEDIVÝ, Jaroslav. *Tajemství a hříchy rytířů templářského řádu*. Vyd. 2. Praha: Volvox Globator, 2008. 185 s.

VALTROVÁ, Jana. *Středověká setkání s "jinými": modloslužebníci, židé, saracéni a heretici v misionářských zprávách o Asii*. Praha: Argo, 2011. 212 s.

WARTENBERG, Berthold Waldstein. *Řád Johanitů ve středověku*. Praha: Academia 2008. 475 s.

WHEATCROFT, Andrew. *Nevěřící: střety křesťanstva s islámem v letech 638-2002*. Praha: BB art, 2006. 470 s.